

СУЧАСНИЙ СТАН І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ДИТЯЧОГО НАРОДНО-ОРКЕСТРОВОГО ВИКОНАВСТВА В УКРАЇНІ

785.1:780.6.031.4(=161.2)-053.4/5.091(045)
 ID ORCID 0000-0002-8568-336X
<http://doi.org/10.5281/zenodo.1807131>

Шемет Л. В. Сучасний стан і тенденції розвитку дитячого народно-оркестрового виконавства в Україні. Наведено огляд публікацій, у яких розглядаються питання еволюції вітчизняного дитячого народно-оркестрового виконавства на сучасному етапі. Визначено провідні тенденції його розвитку. Розглянуто особливості формування інструментального складу та репертуару дитячих оркестрів народних інструментів у різних сферах їх функціонування, організації концертних виступів колективів, участі в культурно-мистецьких заходах регіонального, всеукраїнського, міжнародного рівнів. Висвітлено роль соціокультурного контексту в популяризації дитячого народно-оркестрового виконавства та внесок окремих керівників у створення сприятливих умов для творчої самореалізації, спілкування, обміну досвідом художніх колективів, здійснення ними культурно-просвітницької діяльності. Охарактеризовано напрями співпраці дитячих оркестрів народних інструментів із вищими навчальними закладами культури і мистецтв стосовно підготовки фахівців із народно-інструментального жанру, зокрема диригентів. Проаналізовано зміни в розвитку науково-методичної думки у сфері дитячого народно-оркестрового виконавства.

Ключові слова: дитяче народно-оркестрове виконавство, інструментальний склад, репертуар, концертна діяльність, фестивальний рух, науково-методична діяльність.

Шемет Л. В. Современное состояние и тенденции развития детского народно-оркестрового исполнительства в Украине. Приведен обзор публикаций, в которых исследуются вопросы эволюции отечественного детского народно-оркестрового исполнительства на современном этапе. Определены ведущие тенденции его развития. Рассмотрены особенности формирования инструментального состава и репертуара детских оркестров народных инструментов в разных сферах их функционирования, организации концертных выступлений коллективов, участия в культурно-художественных мероприятиях регионального, всеукраинского, международного уровней. Освещены роль социокультурного контекста в популяризации детского народно-оркестрового исполнительства и вклад отдельных руководителей в создание благоприятных условий для творческой самореализации, общения, обмена опытом художественных коллективов, осуществления ими культурно-просветительской деятельности. Охарактеризованы направления сотрудничества детских оркестров народных инструментов с высшими учебными заведениями культуры и искусств относительно подготовки специалистов по народно-инструментальному жанру, в частности дирижеров. Проанализированы изменения в развитии научно-методической мысли в сфере детского народно-оркестрового исполнительства.

Ключевые слова: детское народно-оркестровое исполнительство, инструментальный состав, репертуар, концертная деятельность, фестивальное движение, научно-методическая деятельность.

Shemet L. Current state and trends of development of children's folk orchestral performance in Ukraine.

Background. The significant creative achievements of children's orchestral performance in the field of domestic folk instrumental art have been a typical feature of recent decades. In this regard, the study of the peculiarities of the children's folk orchestral performance evolution is of interest in the present.

Objectives. The objectives of this study are to provide a theoretical substantiation of the current state and trends of children's orchestral performance in the folk instrumental art of Ukraine.

Methods. The methodological basis of the study comprises the interaction of scientific approaches, among which the historical, cultural, systemic, structural and functional, and musicology methods play an important role.

Summary. Children's domestic folk orchestral performance during the last decades, due to strong state support, demonstrates a certain degree of developmental stability, as evidenced by the large number of the functioning and newly created cultural institutions, the out-of-school and specialized educational institutions of the ensembles. The creativity of many of them reflects the general tendencies in the development of this kind of folk instrumental performance, in particular aiming at the principles of professional academic art, growth of the performance level, expansion of the repertoire genres and styles, intensification of concert activities, strengthening of creative relationships with composers, etc.

In the system of elementary specialized education, most children's musical schools and art schools have orchestras of folk instruments. The instruments of these ensembles include mainly the instruments that are studied in special classes not only in the departments of folk instruments, but also in the departments of bowed string instruments, wind and percussion instruments, therefore the most typical are the mixed orchestras. Often the leaders also use electronic instruments (bass guitar, synthesizer). In educational institutions of district centers and village centers of Western Ukraine, there are the ensembles that use traditional musical instruments, such as Hutsul tymbaly, trembita, buhalo, etc. The ensembles differ from each other not only by the quantitative and qualitative indicators of the instrumental component, but also by the selection of the leading orchestral group (domra/kobza or violin).

The field of the out-of-school education is represented by the folk orchestral ensembles of the youth centers and the students' centers, which are numerically inferior to the previous group. However, they are the largest by the number of participants, have a strong teaching staff, many years of organizational, educational, artistic and creative activities, introduce new approaches, forms and methods of work with children and are considered the outposts of the development of the folk orchestral genre in children's environment. The basic instruments of these ensembles include domra, balalaika, accordion, the sound of which is often added by violin, bandura, tymbaly, flute, clarinet, electronic instruments. The ensembles of out-of-school education facilities initiate various culture- and art projects, such as holding musical meetings with creative ensembles, musical and educational concerts for school children and youth, concert meetings of members of different generations. Today, the number of children's folk instrument orchestras of the village, district and city cultural centers and community halls is the smallest in comparison with other ensembles, but this does not prevent them from preserving and developing the traditions of educating children with the means of folk instrumental art, providing favorable conditions for creative growth, communication and exchange of experience, as well as organizing musical festivals and contests.

Concert performances at reviews, contests, festivals of local, regional, all-Ukrainian and international levels, held in different cities of the country, as well as in the international music and folk festivals, which took place in Poland, Belgium, France, Germany, Bulgaria, Greece, became promising directions of creative activities of contemporary folk orchestral ensembles.

A characteristic trend for many ensembles is the preservation, revival and renewal of traditions. A vivid example of continuity of traditions and their renewal in the experience of subsequent generations is demonstrated by the folk instrument orchestras of the P. I. Tchaikovsky Kharkiv Children's School of Arts No. 2 (headed by Ya. Babenko) and the Kharkiv Boarding School No. 12 for Visually Impaired Children (headed by Ye. Maslak).

Children's folk instrument orchestras continue to be an excellent base for the practice of the students of musical education institutions, who are qualified as "Conductor of Folk Instrument Orchestra", as well as a base for holding a state conducting examination.

Their high performance level allows performing quite complex musical compositions different by genre and style, in particular the adaptations of samples of domestic and world classics, the number of which in recent decades has significantly decreased, arrangements of folk songs and dances, works of contemporary domestic and foreign composers, as well as pop, variety, jazz and even rock music. It is these trends in recent decades that attract the attention of a wide listening audience. In the concert programs of some orchestras of the western regions of Ukraine, which have kept strong autochthonous music traditions, there are often the works that are closely related to the regional traditions of the folk instrumentalism.

Positive changes also occur in the evolution of scientific and methodological conceptions in the field of children's folk orchestral performance. The leaders of ensembles generalize their own experience of traditional and innovative approaches to the organization of educational and artistic work with children, represent their experience on the pages of periodicals, on the Internet, etc. (I. Blyznychenko, V. Zhukov, V. Budiionnyi, etc.). An important stimulating factor is holding of regional conferences on the modern methods and practices of teaching and educating children by means of the folk instrumental art, creative laboratories of the leaders of folk instrument orchestras.

Results. The results of the research support the idea that modern children's folk orchestral performance in Ukraine reveals the signs of stable development as a component of academic musical art; it has a peculiar creative system that is distinguished by the originality of the artistic and performing ideas of ensemble leaders concerning the timbre palette of orchestral sound, genre and style priorities in the selection of musical compositions, their interpretation and stage presentation, and this creative system is also characterized by the growth of artistic level and cultural potential, activation of concert activities and expansion of its geographical boundaries, innovative approaches in the methods of teaching and educating children.

Conclusions. The results of the study are important for teaching the course History of Folk Instrumental Performance, Methodology of Work with Orchestra.

Keywords: children's folk orchestral performance, instruments, repertoire, concert activities, scientific and methodological activities, festival movement.

Постановка проблеми. Характерною ознакою останніх десятиліть є значні творчі досягнення дитячого оркестрового виконавства у сфері вітчизняного народно-інструментального мистецтва, що спричинило підвищення інтересу дослідників до вивчення стану та тенденцій його розвитку на сучасному історичному етапі. Актуальність запропонованої розвідки зумовлена необхідністю висвітлення різних аспектів еволюції вітчизняного дитячого народно-оркестрового виконавства останніх десятиліть. Ключові питання розглядаються на основі аналізу тенденцій формування інструментального складу та репертуару колективів, особливостей організації їх концертної та культурно-просвітницької діяльності, шляхів розвитку та удосконалення методики роботи з дитячими оркестрами народних інструментів.

Зв'язок із науковими та практичними завданнями. Стаття виконана згідно з планом науково-дослідної роботи Харківської державної академії культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Народно-оркестровий жанр постійно перебуває в колі наукових інтересів вітчизняного мистецтвознавства. Питання розвитку дитячого народно-оркестрового виконавства на сучасному етапі висвітлюються переважно в контексті дослідження творчої діяльності окремих художніх колективів, що функціонують у різних регіонах України (праці В. Кислинської (2006) [4], В. Цици-

рева (2015) [8], В. Шафети, А. Боженського (2013) [9], а також опублікованих навчально-методичних матеріалів (праці І. Близниченко [1], В. Жукова, В. Будьонного [2]).

Невирішені частини загальної проблеми. Незважаючи на значний науковий інтерес до проблеми дитячого оркестрового виконавства в народно-інструментальному мистецтві України, в сучасному мистецтвознавстві поза увагою вчених лишаються чимало суттєвих аспектів, що потребують подальшого дослідження. Так, зокрема, й дотепер невирішеними є питання особливостей функціонування вітчизняних дитячих оркестрів народних інструментів в умовах сьогодення, визначення основних напрямів їх культуротворчої діяльності, висвітлення особистого внеску представників нової генерації художніх керівників.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні сучасного стану та тенденцій розвитку дитячого оркестрового виконавства в народно-інструментальному мистецтві України.

Викладення основного матеріалу. Вітчизняне дитяче народно-оркестрове виконавство впродовж останніх десятиліть завдяки міцній державній підтримці демонструє певну стабільність розвитку, про що свідчить велика кількість функціонуючих та новостворених на базі закладів культури, позашкільних та спеціалізованих навчальних закладів колективів. Творчість багатьох із них віддзеркалює загальні тенденції розвитку цього різновиду народно-інструментального виконавства, зокрема орієнтацію на принципи професійного академічного мистецтва, зростання виконавського рівня, розширення жанрово-стильової сфери репертуару, активізацію концертно-гастрольної діяльності, зміцнення творчих зв'язків із композиторами тощо. Керівники дитячих колективів, як правило, мають академічну музичну освіту, деякі є учасниками професійних, аматорських оркестрів або очолюють їх.

У системі початкової спеціалізованої освіти більшість дитячих музичних шкіл та шкіл мистецтв мають оркестри народних інструментів. Інструментальні склади цих колективів включають переважно інструменти, які вивчаються у спеціальних класах як відділів народних інструментів (баян, акордеон, домра, балалайка, цимбали, бандура, гітара, сопілка), так і інших відділів (скрипка, віолончель, флейта, кларнет, труба, тромбон, малий барабан з тарілкою), тому найбільш типовими є оркестри мішаного складу, наприклад, домри, балалайки, баяни, акордеони, ударні, духові інструменти, цимбали, бандури. Досить часто оркестрові групи домр та балалайок представлені неповно. Щоб досягти бажаного балансу звучання, керівники звертаються до електроінструментів (бас-гітара, синтезатор). Окремі колективи застосовують тільки струнний інструментарій, наприклад домри, балалайки, бандури. Оркестри українських народних інструментів також можуть складатися тільки зі струнних інструментів (цимбали, кобзи, бандури) або мати більш розширений склад (скрипки, віолончелі, струнно-смичковий контрабас, бандури,

гітари, цимбали, кобзи, баян, акордеон, ударні), що є характерним для оркестрів народної музики [7, с. 183]. В освітніх закладах районних центрів та сільських осередків Західної України зустрічаються колективи, які використовують традиційний інструментарій, зокрема оркестр Великобичківської ДМШ Закарпатської області має у своєму складі скрипки, гуцульські цимбали, гуцульську трембіту, бухало, сопілку, баяни. Різняться колективи між собою не тільки кількісними та якісними показниками інструментальної складової, а й обранням провідної оркестрової групи (домри / кобзи або скрипки).

Характерною тенденцією розвитку дитячого народно-оркестрового виконавства в музичних та загальноосвітніх навчальних закладах є відродження, збереження та оновлення традицій. Яскравий приклад спадкоємності традицій та їх оновлення у досвіді наступних поколінь демонструє оркестр народних інструментів Харківської дитячої школи мистецтв № 2 ім. П. І. Чайковського та його художній керівник і диригент Я. Бабенко. Колектив створено в 2008 р. на честь засновника та першого директора музпрофшколи № 2, організатора шкільного оркестру народних інструментів та Республіканського дитячого українського оркестру народних інструментів В. А. Комаренка [5, с. 42, 53]. Своєрідність тембрового колориту загального звучання обумовлена поєднанням в одному колективі інструментів домрово-балалайкового, симфонічного, естрадного оркестрів та оркестру українських народних інструментів. Інструментальний склад оркестру включає домри (прими, тенори, бас, контрабас), балалайки, альти, скрипки, бандури, баяни, басову електрогітару, класичні гітари, рояль. Епізодично використовуються труба, тромбон, туба, синтезатор. Творча співпраця учнів і педагогів у колективному музикуванні не тільки забезпечує високий рівень виконавської майстерності, а й має виховний ефект. Завдяки цьому професійно зроблені художнім керівником та диригентом інструментовки різноманітних у жанрово-стильовому відношенні музичних творів в інтерпретації дитячого оркестру народних інструментів, якому 2011 р. присвоєно ім'я В. А. Комаренка, вражають слухачів неповторністю звучання й незабутністю художньо-естетичних вражень.

Продовжують започатковані В. Польотовим у другій половині ХХ ст. традиції навчання та виховання дітей із вадами зору в оркестрі народних інструментів Харківської загальноосвітньої школи-інтернату № 12 і студенти Харківської державної академії культури Е. Маслак (керівник колективу), Т. Богатирьова та О. Савченко (викладачі класу домри, баяна). На основі розробленої організатором і першим керівником спеціальної методики навчання гри на оркестрових інструментах (домрах, балалайках, баянах, гуслах, ударних інструментах), вивчення музичних творів, проведення індивідуальної, групової роботи, загальних репетицій і власних ідей щодо її осучаснення їм вдалося не тільки зацікавити учасників, а й відновити активну концертну діяльність колективу.

Сферу позашкільної освіти репрезентують народно-оркестрові колективи Палаців (Будинків) дитячої та юнацької творчості, творчості учнів, які за чисельністю поступають попередній групі. Проте вони найбільші за кількістю учасників, мають сильний викладацький склад, багаторічний досвід організаційної, навчально-виховної, художньо-творчої діяльності, запроваджують нові підходи, форми і методи роботи з дітьми і вважаються форпостами розвитку народно-оркестрового жанру в дитячому середовищі. Основою інструментального складу цих колективів є домри, балалайки, баяни, до звучання яких часто додаються скрипки, бандури, цимбали, флейта, кларнет, електронні інструменти.

Колективи позашкільних закладів є ініціаторами різноманітних культурно-мистецьких проєктів. Наприклад, оркестр народних інструментів миколаївського Палацу творчості учнів (кер. І. Близниченко) щорічно проводить «Музичні зустрічі» з творчими колективами Миколаївського коледжу культури та мистецтв, коледжу музичного мистецтва, філіалу Київського національного університету культури і мистецтв [1]. Оркестр російських народних інструментів «Садко» Палацу дитячої та юнацької творчості м. Севастополя (кер. Л. Корольова) з 2004 р. проводить музично-пізнавальні концерти для школярів і молоді міста — музичні п'ятниці «Секрети дзвінких струн», де висвітлюються питання історії виникнення народного інструментального жанру, розвитку музичної культури світу, сучасної і класичної музики, відбувається знайомство з інструментами оркестру і творчістю композиторів [6]. Традиційними для оркестру народних інструментів Харківського палацу дитячої та юнацької творчості (кер. В. Городовенко) стали щорічні травневі концерти-зустрічі «День оркестру», на яких збираються учасники колективу різних поколінь, батьки колишніх та нинішніх учасників, учителі, що працювали в студії при оркестрі [4, с. 42].

Одним із перспективних напрямів творчої діяльності сучасних народно-оркестрових колективів стали концертні виступи за межами України. Так, оркестр народних інструментів Харківського обласного палацу дитячої та юнацької творчості неодноразово брав участь у міжнародних молодіжних музичних фестивалях, зокрема фестивалі-конкурсі «Bydgoskie Impresje Muzyczne» (м. Бидгощ, Польща, 2001, 2002, 2003, 2004), де під час перебування виступав на різноманітних сценах міста, дав сольні концерти в містах Іновроцлав, Накло і Торунь, здійснив запис на польському радіо «РІК», студії воєводського телебачення «TV-3», а також Європейському музичному фестивалі молоді (м. Неєрпельт, Бельгія, 2002). Міцні творчі стосунки склались між колективом та загальноосвітньою школою № 7 ім. М. Коперника м. Зелена Гура (Польща), куди оркестр із концертами виїздив у 2002, 2003 рр. Цікавий досвід закордонних концертних турів має також оркестр народних інструментів «Пролісок» Дніпровської ДМШ № 6 ім. В. І. Скуратівського (кер. А. Коритний), що

2010 р. протягом місяця виступав з концертами у Франції, став лауреатом фольклорного фестивалю під патронатом ЮНЕСКО «Музика і танці світу» в м. Конфолан, оркестр народних інструментів Вінницької ДМШ № 2 (кер. В. Костішин), що в рамках «Моцартовського фестивалю» 1997 р. виїздив з гастролями до Німеччини, оркестр народних інструментів Кам'янець-Подільського НВК № 9 ім. А. М. Трояна Хмельницької області (кер. В. Шумський) — лауреат міжнародних дитячих фестивалів у Болгарії та Греції.

Кількість дитячих оркестрів народних інструментів сільських, районних, міських Будинків (Палаців) культури, народних домів сьогодні є найменшою у порівнянні з іншими групами, однак це не заважає їм зберігати та розвивати традиції виховання дітей засобами народно-інструментального мистецтва, створювати сприятливі умови для творчого зростання, спілкування, обміну досвідом. Оркестр народних інструментів Палацу культури смт Слобожанське Харківської області (кер. В. Біленька) здійснює це завдяки багаторічній дружбі з орловським композитором С. Дербенком, чиї твори завжди присутні в репертуарі оркестру, творчим і туристичним мандрівкам Україною та за кордон, а також щорічному проведенню Міжнародного фестивалю «Райдужний світ народних мелодій», який сприяє пропаганді народної музики, зміцненню та розширенню географії дружніх зв'язків, надихає юних музикантів на вирішення нових творчих завдань та вдосконалення виконавської майстерності. Його учасниками стали не тільки дитячі ансамблі, оркестри народних інструментів із різних регіонів України, Росії, а й професійні, аматорські, навчальні колективи середніх та вищих закладів освіти [8].

Упродовж останніх десятиріч вітчизняний музичний фестивальний рух значно розширив свої межі, сформувавши розгалужену систему обласних, регіональних, всеукраїнських, міжнародних фестивалів, оглядів та конкурсів: конкурс оркестрів та ансамблів народних інструментів «Заграй, музико!» (м. Миколаїв), фестиваль ансамблів та оркестрів народних інструментів серед шкіл естетичного виховання (м. Запоріжжя), фестиваль-конкурс дитячих оркестрів народної музики (м. Косів, Івано-Франківщина), фестиваль оркестрів народних інструментів «Кобзареві струни» (м. Рожиатів, Івано-Франківщина), конкурси учнівських ансамблів та оркестрів народних інструментів (м. Свалява, м. Ужгород), конкурс-огляд оркестрів народних інструментів дитячих музичних шкіл (м. Стрий, Львівська обл.), конкурс оркестрів народних інструментів (м. Сімферополь), фестиваль ансамблів та оркестрів народних інструментів серед шкіл естетичного виховання (м. Запоріжжя), дитячий фестиваль «Срібні струни» (м. Запоріжжя), дитячий фольклорний фестиваль «Дніпровий зорепад» (м. Верхньодніпровськ), фестиваль юних виконавців «Весняні дзвіночки» (м. Харків), оркестровий конкурс «Кримський камертон» (м. Севастополь), відкритий фестиваль дитячої художньої творчості

«Єдина родина» (м. Київ), огляд художньої творчості дітей та юнацтва «Таланти твої, Україно» (м. Київ), фестиваль-конкурс виконавства на народних інструментах «Провесін» (м. Кіровоград), фестиваль-конкурс мистецтв «Кришталевий Трускавець», фестиваль-конкурс народного мистецтва «Смарагдові джерела» (м. Мукачеве, Закарпатська обл.), фестиваль дитячої народної творчості «Золота рибка» (м. Севастополь), фестиваль-конкурс «Зелен світ», конкурс-фестиваль народної музики «Самородки» (м. Севастополь), фестиваль «Закарпатський едельвейс», фестиваль дитячого та юнацького мистецтва «Ялтинське літо» (м. Ялта), фестиваль дитячої та юнацької творчості «Перлини Криму». Вони збирають художні колективи з усіх куточків України, близького й далекого зарубіжжя і є чудовим майданчиком для демонстрації їх творчих здобутків.

Серед репертуарних уподобань дитячих оркестрів народних інструментів, як і раніше, залишаються перекладення зразків вітчизняної та світової класики, обробки народних пісень і танців, твори сучасних вітчизняних та зарубіжних композиторів. Порівняно з другою половиною ХХ ст. сьогодні кількість перекладень класичної музики значно зменшилась, підвищився рівень вимог до її вибору відповідно до тембрової специфіки і художньо-виконавських можливостей того чи іншого колективу (С. Гулак-Артемівський, Фрагменти з опери «Запорожець за Дунаєм»; В. Моцарт, «Маленька нічна серенада»; Дж. Верді, Вступ до опери «Травіата»; П. Масканьї, Інтермеццо з опери «Сільська честь»; М. Римський-Корсаков, «Політ джмеля»; О. Бородін, «Танок дівчат» з опери «Князь Ігор»).

Прагнення керівників зацікавити учасників дитячих народно-оркестрових колективів та привернути увагу широкого слухача спричинило помітне зростання їх інтересу до популярної музики, естрадно-джазової, рок-музики. Актуальність такого репертуару полягає, головне, у його співзвучності широкій культурологічній тенденції, пов'язаній із загостреною потребою в розважальній функції мистецтва. Мистецьку перспективність пошуків у цьому жанрі переконливо засвідчують художньо самобутні твори С. Дербенка («Куряче бугі», «Гармоніст грає твіст», «Пограємо джаз»), Г. Гладкова («Пісня друзів» з мультфільму «Бременські музиканти»), К. Беделта (музика з кінофільму «Пірати Карибського моря»), Є. Доги («Вальс» із кінофільму «Мій ласкавий та ніжний звір»), І. Шамо (Вальс із кінофільму «Командир корабля»), В. Зубкова («Зустріч» із кінофільму «Циган» та Фантазія на теми з музики до кінофільму «Пригоди Тома Соїєра та Гекльберрі Фінна»), Д. Дейла (саундтрек до кінофільму «Таксі») та Ж.-Ж. Мільто «Бастильський блюз».

У концертних програмах деяких оркестрів західних областей України, що зберегли міцні автохтонні традиції музикування, часто зустрічаються твори, які тісно пов'язані з регіональними традиціями фольклорного інструменталізму, зокрема гуцульські коломийки, інструментальні

композиції «Полонинські наспіви», «Аркан», «Бичківські весільні мелодії», «Карпатські візерунки» в обробці керівника оркестру гуцульських народних інструментів Великобичківської ДМШ В. Поповича [3].

За багаторічну творчу діяльність, високий художній рівень репертуару та виконавську майстерність багатьом дитячим оркестрам народних інструментів присвоєно почесне звання «Зразковий художній колектив», «Народний художній колектив». Вони продовжують залишатися чудовою базою практики для студентів музичних навчальних закладів, що отримують кваліфікацію «диригент оркестру народних інструментів», а також базою для проведення державного іспиту з диригування. Високий виконавський рівень колективів дозволяє виконувати досить складні та різні у жанрово-стильовому відношенні твори. 2002 р. у Львівській державній музичній академії ім. М. Лисенка ¹ відбувся виступ оркестру ДМШ м. Старий Самбір Львівської області на випускному іспиті з диригування керівника і організатора цього колективу А. Душного. У концерті прозвучали класичні та сучасні твори, обробки народного мелосу [9, с. 146]. У 2005 р. оркестр народних інструментів Харківської ДМШ № 12 ім. К. І. Шульженко під керівництвом заслуженого артиста України В. Цицирева виконав програму державного іспиту з диригування студентки (заочн. від.) Харківського державного університету мистецтв ² М. Омельчук. Колектив отримав високу оцінку державної комісії, яку очолював професор В. Ніколаєв [4, с. 63].

Позитивні зміни відбуваються і в еволюції науково-методичної думки у сфері дитячого народно-оркестрового виконавства. Керівники колективів узагальнюють власний досвід традиційних та інноваційних підходів до організації навчально-виховної і художньо-творчої роботи з дітьми, репрезентують його на сторінках періодичних видань, у мережі Інтернет тощо. Автор методичної розробки «Формування та розвиток творчої особистості вихованців засобами інтерактивного навчання в оркестрі народних інструментів», художній керівник ОНІ Палацу творчості учнів м. Миколаєва І. Близниченко, наприклад, враховуючи рівень навчання (підготовчий, основний, вищий), розкриває особливості проведення індивідуальної роботи в оркестрі, зведених та ансамблевих занять, відкритих уроків, роботи з обдарованими дітьми, а також нестандартних занять — зустрічей з митцями, музичних вечорів, уроків-концертів, інтегрованих уроків, уроків-фантазій, уроків-досліджень [1].

Цікаву навчальну програму з позашкільної освіти «Оркестр народних інструментів» (колективне музичення) склали старший викладач кафедри музично-інструментальної підготовки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди, виконавчий директор Асоціації оркестрів народних інструментів

Харківського обласного відділення національної Всеукраїнської музичної спілки В. Жуков та керівник народного оркестру «Люботинські музики» Люботинської гімназії № 1 Харківської області В. Будьонний [2]. Кожний її розділ включає теоретичну та практичну частини. Репертуар подано відповідно до рівнів навчання (початковий, середній і вищий). На першому та другому рівнях переважають обробки народних пісень, твори малої форми, на вищому представлені твори крупної форми, зокрема рапсодії, фантазії, увертюри, а також малої — танці, естрадно-джазові мініатюри відомих українських, російських композиторів: М. Лисенка, А. Штогаренка, К. Мяскова, В. Попадюка, В. Гуцала, М. Стецюна, І. Шамо, А. Гайденка, О. Холмінова, Є. Дербенка.

Важливим стимулюючим чинником є також проведення обласних конференцій із питань сучасної методики та практики навчання й виховання дітей засобами народно-інструментального мистецтва, творчих лабораторій керівників оркестрів народних інструментів.

Висновки. На основі багатоаспектного аналізу вітчизняного дитячого народно-оркестрового виконавства в контексті загальних процесів останніх десятиріч виявлено стабільність його розвитку, зорієнтованість на принципи академічного мистецтва та плідність функціонування в українській музичній культурі. Характерними тенденціями його еволюції на сучасному етапі, згідно з проведеними дослідженнями, є зростання виконавського рівня, розширення жанрово-стильової сфери репертуару, активізація концертно-гастрольної діяльності, зміцнення творчих зв'язків із композиторами, відродження, збереження та оновлення традицій, упровадження інноваційних підходів, форм і методів роботи з дітьми.

Своєрідність творчої системи вітчизняного дитячого народно-оркестрового виконавства позначена оригінальністю художньо-виконавських ідей керівників колективів щодо тембрової палітри оркестрового звучання, жанрово-стильових пріоритетів у виборі творів, їх інтерпретації та сценічного втілення. Відмінною рисою сучасної репертуарної політики стало зменшення кількості перекладень класичних зразків та зростання інтересу до популярної, естрадно-джазової, рок-музики.

Активізація концертної діяльності в межах України, творчі тури до європейських країн, участь у музичних фестивалях і конкурсах різного рівня, ініціювання цікавих проектів культурно-просвітницького спрямування стимулюють піднесення мистецького рівня дитячих народно-оркестрових колективів, позбавляючи їх ознак периферійних художніх осередків.

Проведення науково-практичних конференцій, творчих лабораторій керівників оркестрів народних інструментів, публікації авторських програм та методичних розробок з проблем навчання й виховання дітей засобами народно-інструментального мистецтва сприяють зміцненню науково-методичної бази дитячого народно-орке-

стрового виконавства, визначають перспективи його подальшої еволюції.

Теоретичне та практичне значення отриманих результатів полягає в можливості використання положень і висновків виконаного дослідження у виконавській, лекційно-просвітницькій та педагогічній практиці, зокрема в курсах «Історія і теорія народно-інструментального виконавства», «Методика роботи з оркестром».

Перспективи подальших досліджень.

Наукового вивчення потребують питання формування інтересу до колективного народно-інструментального виконавства в сучасному дитячому середовищі, залучення молодих композиторів до створення оригінального репертуару для дитячих оркестрів народних інструментів.

Література:

1. Близниченко І. В. Формування та розвиток творчої особистості вихованців засобами інтерактивного навчання в оркестрі народних інструментів Палацу творчості учнів [Електронний ресурс] / І. В. Близниченко. — Електрон. текст. дані. — Остання редакція 30.08.2018. — Режим доступу : <http://old.moippo.org.ua/attachments/article/2897/Всеукраїнський%20конкурс%20весь%20матеріал.pdf> (дата звернення : 05.09.2018). — Назва з екрана.
2. Жуков В. П. Навчальна програма з позашкільної освіти «Оркестр народних інструментів» (колективне музичення). Початковий, основний та вищий рівні [Електронний ресурс] / В. П. Жуков, В. М. Будьонний. — Електрон. текст. дані. — 2015. — Режим доступу : http://zpo.ucoz.ua/Programu/_Estetichnu/orkestr_zhukov.pdf (дата звернення : 06.08.2018). — Назва з екрана.
3. Закарпатський дитячий оркестр виступив на благодійному концерті у Чехії [Електронний ресурс] // Uzhgorod.net.ua : інформаційно-аналітичний інтернет-портал : веб-сайт. — Електрон. текст. дані. — 2016. — 23 травня. — Режим доступу : <http://uzhgorod.net.ua/news/94802> (дата звернення : 16.08.2018). — Назва з екрана.
4. Кислинська В. В. Дитячі оркестри народних інструментів Харківщини [Текст] : дипл. роб. ... магістра муз. мист. : 8.020205 / В. В. Кислинська ; Харківська державна академія культури. — Х., 2006. — 127 с.
5. Лошков Ю. І. Володимир Андрійович Комаренко [Текст] / Ю. І. Лошков. — Х. : ХДАК, 2002. — 113 с. — ISBN 966-7352-39-0.
6. Народный русский оркестр «Садко» Дворца детского и юношеского творчества г. Севастополя [Електронний ресурс] : [офіц. сайт]. — Електрон. текстові, граф., зв. дан. — [Севастополь, 2015]. — Режим доступу : <http://orkestr-sadko.ru/index.php> (дата звернення : 04.09.2018). — Назва з екрана.
7. Трофимчук О. Сучасні тенденції розвитку гуртових форм народно-інструментального музикування в Україні [Текст] / О. Трофимчук // Традиція і національно-культурний поступ : зб. наук. пр. / уклад. П. Г. Черемський, О. Г. Романовський. — Х. : НТУ «ХП», 2005. — С. 178–185.
8. Цицирев В. М. Творча діяльність зразкового оркестру народних інструментів Комсомольського селищного палацу культури Зміївського району Харківської області [Текст] / В. М. Цицирев // Соціально-гуманітарний вісник : зб. наук. пр. / Т-во «Наука та знання». — Х., 2015. — Вип. 13. — С. 42–50.
9. Шафета В. Оркестр народних інструментів ДМШ м. Старий Самбір : творчо-виконавський аспект [Електронний ресурс] / В. Шафета, А. Боженський // Актуальні питання гуманітарних наук. — 2013. — Вип. 7. — С. 143–149. — Електрон. дані. — Режим доступу : http://dspu.edu.ua/youngsc/AQGS/2013_7/Art/143-149.pdf (дата звернення : 06.09.2018). — Назва з екрана.

References:

1. Blyznychenko, I. V. (2018, August 30). *Formuvannya ta rozvytok tvorchoi osobystosti vykhovantsiv zasobamy interaktyvnoho navchannia v orkestri narodnykh instrumentiv Palatsu tvorchosti uchniv* [Formation and development of creative personality of students by means of interactive training in folk instrument orchestra]. Retrieved from <http://old.moippo.org.ua/attachments/article/2897/Всеукраїнський%20конкурс%20весь%20матеріал.pdf>. (In Ukrainian).
2. Zhukov, V. P. & Budonnyi, V. M. (2015). *Navchalna programma z pozashkilnoi osvity "Orkestr narodnykh instrumentiv" (kolektyvne muzychenia). Pochatkovyi, osnovnyi ta vyshchyi rivni* [Out-of-school curriculum "Folk Instrument Orchestra"]. Retrieved from http://zpo.ucoz.ua/Programu/_Estetichnu/orkestr_zhukov.pdf. (In Ukrainian).
3. Zakarpatskyi dytyachyi orkestr vystupyv na blahodiiomu kontserti u Chekhii [The Transcarpathian Children's Orchestra performed at a charity concert in the Czech Republic]. *Uzhgorod.net.ua*. Retrieved from <http://uzhgorod.net.ua/news/94802>. (In Ukrainian).
4. Kyslynska, V. V. (2006). *Dytyachi orkestri narodnykh instrumentiv Kharkivshchyny* [Children's orchestras of folk instruments of Kharkiv region]. Master's thesis. Kharkiv. (In Ukrainian).
5. Loshkov, Y. I. (2002). *Volodymyr Andriyovych Komarenko* [Volodymyr Andriyovych Komarenko]. Kharkiv : KhDAK. (In Ukrainian).
6. *Narodnyi russkii orkestr "Sadko" Dvortsya detskogo i yunosheskogo tvorchestva g. Sevastopolya* [Orchestra of Russian Folk Instrument "Sadko" of the Sevastopol Youth Center] : official site. (2015). Retrieved from <http://orkestr-sadko.ru/index.php>. (In Russian).
7. Trofymchuk, O. (2005). *Suchasni tendentsii rozvytku hurtovyykh form narodno-instrumentalnoho muzykuvannia v Ukraini* [Modern trends of development of collective forms of folk instrument music performance in Ukraine]. In P. H. Cheremskyi & O. H. Romanovskyi (comps). *Tradytisia i natsionalno-kulturnyi postup — Tradition and National and Cultural Development*, (pp. 178–185). Kharkiv : NTU "KhPI". (In Ukrainian).
8. Tsytsyrev, V. M. (2015). *Tvorcha diyalnist zrazkovogo orkestru narodnykh instrumentiv Komsomolskogo selyshchnogo palatsu kultury Zmiivskogo rayonu Kharkivskoi oblasti* [Creative activities of the model folk instrument orchestra of the Komsomolska village culture center, Zmiyiv district, Kharkiv region]. *Sotsialno-gumanitarnyi visnyk — Social and Humanitarian Bulletin*, 13, 42–50. (In Ukrainian).
9. Shafeta, V. & Bozhenskyi, A. (2013). *Orkestr narodnykh instrumentiv DMSH m. Staryi Sambir : tvorcho-vykonavskiy aspekt* [Folk Music Instruments Orchestra at Staryi Sambir Music School for Children : Creative and Performing Aspects]. *Aktualni pytannia gumanitarnykh nauk — Current issues of the humanities*, 7, 143–149. Retrieved from http://dspu.edu.ua/youngsc/AQGS/2013_7/Art/143-149.pdf. (In Ukrainian).

06.09.2018